

VỀ NHÀ RÔNG TÂY NGUYÊN

Theo Tạ Đức trong cuốn *Nguồn gốc và sự phát triển của kiến trúc biểu tượng và ngôn ngữ Đông Sơn*, thì chính anh hùng Núp kể sự tích nhà Rông như sau :

Sau nạn hạn hán làm cháy hết cả làng, người con lớn của Bok Sợ (ông Trống) đưa dân làng đi tìm được rừng mới, nhưng mọi người lại bị lạc nhau. Người con lớn liền đánh trống chiêng gọi lũ làng về. Gặp nhau, mọi người mừng rỡ, ăn hút nhảy múa vui chơi suốt ngày đêm cho đến lúc người con lớn của Ông Trống họp lũ làng lại hỏi.

- Bấy lâu ta bị lạc nhau, nay ta phải ở lại gần nhau. Ta phải làm nhà chung để ở chung, chơi chung. Như thế có được không ?

- Được, nhưng lũ làng ta đông lắm, ở một nhà chung có hết không ?

- Muốn ở hết ta phải cất nhà thật lớn, thật cao mới đủ.

Thế là lũ làng lại ra đi, vào rừng. Lấy cây rừng mất một năm, làm nhà đã một năm, nóc nhà mới đã cao gần tới dưới chân nhà ông Trời. Lũ làng gọi đó là nhà Rông.

Nhưng một hôm, trời bỗng nổi mưa to gió lớn ào ào mấy ngày đêm liền làm sườn nhà Rông kêu răng rắc. Xảy ra một việc lạ, lũ làng cùng nhà bỗng không hiểu tiếng nói của nhau, buộc phải chia tay, mỗi người một ngã, ai ở đâu lại về đó. Người Bana ở lại với người con lớn của Ông Trống tại nhà Rông. Tóp cuối cùng đi về phía đồng bằng là người Kinh...

Trong câu chuyện kể này, có hai điều thật đáng chú ý : nếu trong các huyền thoại thường thấy có nạn đại hồng thủy, thì ở đây lại là trận hạn hán thiêu cháy tất cả, trước khi những người còn sống sót làm lại cuộc sống của loài người. Và ta lại gặp ở đây, xa xôi đến thế, chuyện xây dựng ngọn tháp Babel với tham vọng muốn lên đến tận Trời của con người và Trời đã trừng phạt sự kiêu ngạo đó bằng cách làm cho mọi người bỗng nói các thứ tiếng khác nhau khiến người ta không thể hiểu nhau nữa... Tạ Đức cho rằng mô-típ "tháp" (ở đây là nhà Rông) chính là một biến thể của biểu tượng cây vũ trụ trong huyền thoại khởi nguyên của nhiều tộc người.

Còn về ý nghĩa của từ Rông ?

Cũng theo Tạ Đức, Từ điển Bana -Pháp của Guilleminet cho biết : rông=horông=jong = wal đều có nghĩa là nhà công cộng ở người Bana, Xê-đăng và một làng Giarai tiếp giáp với người Bana. Đó là nơi hội họp của cả làng, là trụ sở của dân quân tự vệ làng, nơi ngủ của trai chưa vợ, đàn ông góa còn trong tuổi cầm vũ khí, nơi đón tiếp khách và nơi nghỉ của khách quý...

Như vậy, nhà rông là một dạng nhà đàn ông - nhà làng khá phổ biến trong các xã hội cổ ở châu Mỹ, châu Phi và đặc biệt còn tồn tại dai dẳng ở Đông Nam Á.

Theo Condominas, trong tiếng Muông Gar có từ ndroong Yaang có nghĩa là cái bàn thờ nhỏ treo một bên mái, chỉ làm khi cúng trâu; và từ rơon có nghĩa là nhà trong làng ở tạm.

Theo Nguyễn Văn Lợi, người Rục có nhà djon = nhà sàn.

Theo Nguyễn Hữu Hoành, trong tiếng Cotu : đông= nhà, sang = sân, đông sang và đông dak là từ ghép chỉ nhà cửa nói chung.

Theo Roux, ở người Khơmu (Tây Bắc) gang giông=nhà sàn, và theo Izikowitw người Khơmu ở Tây Bắc và người Lamet ở Lào có công = nhà làng.

Trong tiếng Xiêm, có rong = nhà, rong raem=khách sạn, rong phây barn=bệnh viện.

Theo Nguyễn Đại Lượng, rum, rung t'rug là nhà ở tạm khi rời buồn của người Ê đê.

Và theo Benedict thì ở người Lê b(a) rong/ barung/ balung = lều = phong/bloong = nhà...

Trong các tộc người nói tiếng Nam Đảo ở Tây Nguyên chỉ có người Gia-rai có nhà làng giống như nhà rông của người Bana là dân tộc láng giềng của họ. Theo Dournes, trong tiếng Gia-rai có các từ rung = đám đông, sự hỗn loạn; dam rung = các chàng trai, đàn ông; sang rung= nhà các chàng trai, "chiến binh"; rung = nhà công cộng, nhà của các chàng trai, trạm gác.

Cuối cùng, Eberhard cho biết người Choang ở nam Trung Quốc có malang/lang/ lan = nhà sàn = nhà đàn ông = những chàng trai sống ở nhà đó. Và người Naga ở Assam (Đông Ấn Độ) có belang/ morung = người/ chàng trai=nhà dành cho các chàng trai/ đàn ông...

(theo tạp chí **Ngok Linh** số 2 ra tháng 07-2001)